

Herman Koch

Finse dagen

UITGEVERIJ
XL
DEVENTER

Grotere sneeuwvlokken dan die op het station van Lieksa uit de nachtelijke hemel naar beneden kwamen heb ik zowel voor als na die tijd nooit meer gezien. In Nederland dwarrelen de sneeuwvlokken, als pluisjes, ze komen voorzichtig omlaag, als parachutisten die een veilig plekje zoeken om te landen: een tak, een stoeptegels, het dak van een auto. Daar blijven ze nog even liggen en smelten dan vredig weg, het werk is gedaan, de tocht naar beneden is volbracht. Op het station van Lieksa vielen de sneeuwvlokken met de snelheid van bakstenen. Ze waren met veel, het liet ze koud waar ze zouden neerkomen, ze wisten waar ze moesten zijn, ze waren gekomen om de wereld onder een onverbiddelijke witte laag te bedekken.

‘Het is nu te laat,’ zei de man die me onder de enige lantaarn op het perron stond op te wachten, nadat hij zich als een broer van de boer had voorgesteld. Op zijn muts en in zijn baard zat sneeuw. ‘Morgen gaan we naar de boerderij.’

Aarzelend zette de trein zich in beweging, de

sneeuwnacht in; ook zonder om me heen te kijken wist ik dat ik de enige reiziger was die deze nacht op het station van Lieksa was uitgestapt.

‘We zijn op de hoogte van wat er is gebeurd,’ zei de bebaarde broer, die Risto heette, later bij een kop koffie in zijn kleine keuken. ‘Maar het is nu echt te laat. We kunnen beter gaan slapen, dan breng ik je morgenvroeg naar de boerderij.’

De eerste dagen liet ik alles uit mijn handen vallen: melkbussen, emmers, harken, hooivorken, bezems en de losse onderdelen van de elektrische melkmachine die je met zuignappen aan de uiers van de koeien diende te bevestigen. Ik kon mezelf niet zien, het was nog niet zoals later op de foto’s: ik geloofde er nog in. Ik geloofde in een minder onhandige versie van mezelf die binnen nu en volgende week buiten het oude lichaam zou treden. Ik geloofde in niet minder dan een wedergeboorte: mijn vroegere, met twee linkerhanden uitgeruste, motorisch gestoorde ik zou worden afgeworpen en als de oude huid van een vervellende slang op een rotsblok achterblijven. Een krachtigere variant van mezelf zou zich oprichten en de kruiwagens, harken en bezems ter hand nemen alsof hij nooit anders had gedaan. Met een natuurlijk gemak zou ik het hooi met de hooivork tussen de koeien verdelen, de pasgeboren

kalfjes zou ik de speen van de melkemer tussen hun als natte handschoenen aanvoelende lippen persen, zonder dat ze me die emmer met een paar bokkige bewegingen van hun kop uit handen zouden slaan, nonchalant zou ik op het achterspatbord van de tractor leunen terwijl ik hem achteruit in de schuur parkeerde. Zoals gezegd: ik kon mezelf niet zien, het kwam allemaal van binnenuit, de geloofwaardigheid moest het helemaal in haar eentje zien te rooien.

Risto was een halfuur nadat hij me die eerste ochtend bij de boerderij had afgeleverd vertrokken – om de eerstkomende anderhalve maand niet meer terug te keren.

Ik vroeg me af of Matti en Ritva, de uitsluitend Fins sprekende boer en zijn vrouw, ook op de hoogte waren van wat er was gebeurd, of ze tenminste in een paar woorden over mijn achtergrond waren ingelicht. Maar toen bedacht ik dat Risto in de keuken in de wij-vorm had gesproken – waarschijnlijk hadden Matti en Ritva besloten dat het beter was om deze gebeurtenissen helemaal niet ter sprake te brengen. En in welke taal zouden ze dat moeten doen, bedacht ik 's nachts in bed op mijn zolderkamer zonder ramen boven de schuur waar de tractor, de eg, de ploeg en de zaaimachine stonden geparkeerd.

We trokken de bossen in waar de tractor tot boven

de achterwielen wegzakte in de sneeuw. Ik leerde mijn eerste Finse woorden. Woorden voor ‘omvallende boom’, voor ‘terugslag van de motorzaag’, voor ‘niet meer te hechten wonden’. Op de houtzagerij, waar we de bomen met kettingen achter de tractor naartoe sleepten, zag ik mannen met drie vingers, met één arm eindigend in een stomp, mannen in geblokte houthakkershemden die hele bomen in één beweging op het platform tilden waar de cirkelzaag nooit stopte met draaien. Het platform bewoog naar de zaag toe, het was de kunst om net op tijd weg te springen opdat uitsluitend het hout en niet een been of een heel menselijke lichaam werd doorgezaagd. De mannen, met gebitten waarin meer gaten dan tanden te zien waren, dronken zelfgestookte wodka of spiritus uit melkflessen waarvan ze de doppen met de paar tanden die hun nog restten van de flessenhals verwijderden.

Ik wist hun blikken op mijn te dunne lichaam gericht; ik zag hoe ze elkaar aanstootten en hun hoofd schudden; hoe ze hun lege mond bloot lachten in een grijns van ongeloof. Wanneer ze zich op luide toon met elkaar in het Fins onderhielden, wist ik zeker dat ze het over mij hadden: hoe ze een geweldige grap met de dunne jongen zouden kunnen uithalen, iets met de cirkelzaag, iets wat hij zijn leven lang niet meer zou vergeten.

Er zijn ook vrienden (mijn beste vrienden, zou ik graag willen denken, maar ik weet dat ik hier voorzichtig moet zijn) die in plaats van te grijnzen de nadruk leggen op het uitzonderlijke van mijn eenzame reis naar Finland.

‘Jij ging toch maar mooi op je negentiende weg,’ zeggen ze. ‘Dat hebben wij allemaal niet gedaan.’

Waarom eigenlijk niet? denk ik, maar ik houd mijn mond.

‘Je moet je daar toch ook wel eenzaam hebben gevoeld,’ zeggen de vrienden. ‘Wij vinden het behoorlijk moedig.’

De boerderij lag op een afgelegen schiereiland in een van de 188.000 meren die Finland rijk is. Telefoonverkeer was niet eenvoudig: om contact te krijgen met het buitenland moest je eerst een telefoniste bellen om het gewenste nummer door te geven. Na een halfuur wachten hoorde je, als je geluk had, een stem in de verte. Een vaag bekende stem van een familielid of een vriend. En twee keer in de zes maanden dat mijn verblijf in Finland zou duren, de stem van mijn in Amsterdam achtergebleven vriendin.

‘Hoelang blijf je daar nog?’ hoorde ik, het klonk of ze in een badkamer stond, in elk geval in een betegelde ruimte.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde ik naar waarheid.

Negentienhonderd kilometer verder naar het zuiden meende ik een zucht te horen, maar het kon ook de wind zijn die net een vlaag sneeuwvlokken langs de ramen van de boerderij blies.

‘Ik dacht dat je het daar na een maand wel gezien zou hebben,’ zei ze. ‘Verveel je je niet?’

Nee, dan waren onze brieven beter. We schreven elkaar om de drie dagen. In de brieven vertelden we alles, in elk geval de dingen die je niet zo makkelijk over de telefoon kon zeggen met een meeluisterende telefoniste, ook al verstond die waarschijnlijk alleen Fins.

‘Ik heb gisteren op een houtzagerij midden in de bossen een boom in de lengte doorgezaagd,’ probeerde ik nog. ‘En daarna heb ik pure spiritus gedronken uit een melkfles. Dat is negentig procent alcohol.’

‘Wat zei je? Je valt steeds weg. Ik verstond alleen zaag.’

Tijdens de daling boven de naaldwouden schoten me opeens, als vanuit het niets, een paar Finse woorden te binnen. Woorden die ergens op een onverlichte plek in mijn geheugen bijna veertig jaar begraven moeten hebben gelegen.

Het was oktober 2012. Voor het eerst sinds 1973 zette ik weer voet op Finse bodem. Aleksi Siltala, mijn Finse uitgever, kwam me van het vliegveld halen.

‘Vanavond heb je vrij,’ zei hij, toen we Helsinki binnenreden. ‘Morgenochtend kom ik om negen uur naar je hotel en rijden we samen naar de boekenbeurs in Turku.’

Vrij... Het klonk bijna als iets van school – morgen hebben alle derde klassen de eerste twee uur vrij – en het kostte me dan ook de grootste moeite om niet hoorbaar te zuchten van opluchting. Ik had op iets anders gerekend: een etentje met medewerkers van de uitgeverij, een plaatselijke schrijver en een journalist die geen directe vragen stelt, maar pas tijdens de koffie met cognac driftig aantekeningen begint te maken.

In de auto van mijn Finse uitgever speelde ik nog mijn gemakkelijke zelf, of laat ik het anders zeggen: ik speelde de rol van de makkelijke prater, die ik niet altijd ben, met verve. Het kostte me minder moeite nu ik wist dat ik vanavond alleen zou zijn – eerst op mijn hotelkamer en daarna in een restaurant.

Ik ben er langzaam van overtuigd geraakt dat een mens per etmaal maar een beperkt aantal woorden tot zijn beschikking heeft. Zoiets als de databundel op je telefoon. Op zeker moment gaat het rode lampje flikkeren ten teken dat het aantal toegemeten woorden bijna op is. Wanneer je dan nog in een restaurant zit met de medewerkers van de uitgeverij, de ook al niet erg spraakzame plaatselijke schrijver, en de geduldig op een moment van zwakte loerende journalist, heb je een probleem.

Meer dan eens is het me overkomen dat ik al tijdens het voorgerecht stilval, de motor sputtert, ik kom tot stilstand. Ik doe nog een wanhopige poging door me aan iets van de actualiteit vast te klampen: de laatste terroristische aanslag, een vraag naar het aantal immigranten in het land waar ik die avond te gast ben, maar mijn hart ligt er al niet meer in. Ik praat nog wel, maar het zijn niet meer mijn eigen woorden. Flarden van krantenartikelen en teletekstberichten hebben zich aan mijn tong en aan de binnenkant van mijn wangen vastgehecht. Ik kauw erop als op

een te groot en taai stuk vlees, ik wil het liefst slikken maar ik ben bang dat het stuk vlees dan hopeeloos in mijn luchtpijp vast zal komen te zitten. De journalist buigt zich over de tafel heen en kijkt me aan.

‘Hoorde ik u daarnet nou zeggen dat de immigranten ook in uw land een probleem vormen?’ vraagt hij, hij haalt zijn pen en notitieblokje uit zijn binnenzak en legt ze naast zijn bord.

Ik excuseer me en vertrek naar het toilet. Daar blijf ik zo lang als menselijkerwijs mogelijk is. Een bepaalde afgemeten tijd waar ik binnen moet zien te blijven, anders zal er iemand van mijn gezelschap van tafel opstaan om me te gaan zoeken. ‘Hij zal toch niet onwel zijn geworden?’

Ik besprenkel mijn gezicht met water uit het fonteintje. In feite heb ik maar één wens: dat ze me vergeten zijn. Dat ze de avond ook zonder mijn aanwezigheid tot een goed einde kunnen brengen. Binnenkort zijn ze me sowieso vergeten, waarom dan niet al vandaag?

Ik kijk in de spiegel boven het fonteintje en ik zie een uitgeblust gezicht. Uitgedoofd. Een kerstboom waarvan iemand de verlichting heeft uitgedaan. Alleen nog saaie groene takken. Dit gezicht gelooft er niet meer in, vooral niet in zichzelf.

Ik ben op een breekpunt aangeland. Wanneer ik